SCENARIUSZ LEKCJI – SZKOŁA PONADPODSTAWOWA
Materiał powstał w ranach realizacji zadania publicznego pn. Granice świata – dziedzictwo języka.
Dofinansowano ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.
www.tradycjemazowsza.pl

Grupa docelowa: uczniowie szkoły średniej (np. klasa 1-3)
Czas trwania: 45 minut
Temat: ***Językowy obraz świata – jak język kształtuje nasze postrzeganie rzeczywistości***

Cele lekcji:

Cele ogólne:

- Uświadomienie uczniom, że język opisuje świat, ale wpływa także na to, jak go postrzegamy.
- Rozwijanie umiejętności analizy tekstu w kontekście jego wpływu na odbiorcę.

Cele szczegółowe:

- Uczniowie dowiedzą się, czym jest językowy obraz świata.
- Zrozumieją, jak można postrzegać te same zjawiska dzięki odmienności językowej.
- Rozwiną umiejętność krytycznej analizy słów i wyrażeń w kontekście ich znaczeń kulturowych.

Umiejętności:

- Analiza tekstu w kontekście językowego obrazu świata.
- Wskazywanie przykładów różnic językowych w postrzeganiu rzeczywistości.
- Formułowanie wniosków na podstawie zebranych informacji.

Środki dydaktyczne:

- Fragmenty tekstów literackich i prasowych.
- Tablica lub flipchart.
- Karty pracy dla uczniów z zadaniami analitycznymi.

Plan lekcji:

1. Wprowadzenie do tematu (5 minut):

- Nauczyciel rozpoczyna lekcję pytaniami:
  - „Czy zastanawialiście się kiedyś, dlaczego w języku polskim mówi się 'chodzić spać', a po angielsku 'go to bed'?”
  - „Czy to możliwe, że język, którym mówimy, wpływa na nasze myślenie o świecie?”
  - „Czy spotkaliście się kiedyś z gwarą ludową lub środowiskową?”
- Wyjaśnienie kluczowego pojęcia:

Materiał powstał w ranach realizacji zadania publicznego pn. Granice świata – dziedzictwo języka.
Dofinansowano ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.
www.tradycjemazowsza.pl

- **Językowy obraz świata** – sposób, w jaki język kształtuje nasze postrzeganie rzeczywistości, uwzględniając konteksty kulturowe, historyczne i społeczne.
- Przykład: Eskimosi mają wiele słów na określenie śniegu, co odzwierciedla ich codzienne doświadczenie, podczas gdy w języku polskim używa się głównie jednego określenia.

---

2. Jak język kształtuje rzeczywistość? (10 minut):

- **Prezentacja multimedialna:**
  - Nauczyciel omawia różnice w postrzeganiu świata przez różne kultury:
    - Aborygeni australijscy nie używają terminów takich jak „lewo" i „prawo"; kierunki określane są w odniesieniu do stron świata (np. „na południe od…").
    - Świat zachodni skupia uwagę na perspektywie mówiącego, od którego „lewo" i prawo" zostaje wyznaczone.
    - Kolory: zielony, niebieski i…. japońskie pojęcie *aoi*, które łączy oba kolory w jedno słowo.
    - Polskie wyrażenie „pod chmurką" na oznaczenie przebywania na świeżym powietrzu jako przykład metaforycznego obrazu rzeczywistości.
    - Znaczenie rodziny, na przykładzie wielości określeń w języku polskim w odniesieniu do jej członków: szwagier, ciotka, szwagierka, kum, swat, teść itd.
    - Większość języków ma odniesienie do czasu (przeszłego, teraźniejszego i przyszłego), ale np. w języku Indian Hopi brak jest gramatycznych form czasu, a co za tym idzie rzeczywistość staje się linią ciągłą, złożoną z połączonych ze sobą elementów.
    - Z polskiego podwórka – strzelać fochy vs stroić fochy. Dlaczego wystąpiła różnica w stosowanym określeniu?
- Krótka dyskusja:
  - „Czy uważacie, że świat wyglądałby inaczej, gdybyśmy używali innych słów, by go opisywać?"

---

3. Praca w grupach: analiza tekstów (15 minut):

- **Ćwiczenie praktyczne:**
  - Nauczyciel dzieli uczniów na 3 grupy. Każda grupa otrzymuje fragment tekstu (np. prasowego) z wyraźnym językowym obrazem świata.
  - Zadania dla grup:
    1. Znaleźć wyrażenia, które odzwierciedlają sposób postrzegania świata przez autora.
    2. Określić, jakie emocje i obrazy wywołują użyte w tekście słowa i zwroty.
    3. Zastanowić się, jak inny sposób opisania tych samych zjawisk mógłby wpłynąć na odbiorcę.
- Po zakończeniu pracy, uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami na forum klasy.

Materiał powstał w ranach realizacji zadania publicznego pn. Granice świata – dziedzictwo języka.
Dofinansowano ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.
www.tradycjemazowsza.pl

---

4. Dyskusja: Język a kultura (10 minut):

- Nauczyciel inicjuje dyskusję, zadając pytania:
  - „Jak język może wpływać na nasze myślenie o sobie i innych?”
  - „Czy różnice językowe mogą prowadzić do nieporozumień?”
- Uczniowie formułują własne wnioski i odnoszą się do przykładów z życia codziennego.

---

5. Podsumowanie i refleksja (5 minut):

- Nauczyciel podsumowuje:
  - „Językowy obraz świata to zagadnienie istotne dla zrozumienia różnic między kulturami, ale i między ludźmi w ogóle.”
  - „Każdy język to wyjątkowy sposób widzenia rzeczywistości, a różnice w postrzeganiu mogą być źródłem bogactwa, ale także wyzwań.”
- Nauczyciel zachęca uczniów do obserwacji języka w ich codziennym życiu – jakie wyrażenia mogą odzwierciedlać ich osobisty „obraz świata”.

Uwagi:

- Jeśli klasa jest multikulturowa, można uwzględnić języki mniejszościowe lub wyrażenia charakterystyczne dla innych kultur reprezentowanych przez uczniów.

Materiał powstał w ranach realizacji zadania publicznego pn. Granice świata – dziedzictwo języka.
Dofinansowano ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.
www.tradycjemazowsza.pl

Karta pracy 1.

A. Mickiewicz, Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie, framgent.

„(…) Grzybów było w bród. Chłopcy biorą krasnolice,

Tyle w pieśniach litewskich sławione lisice,

Co są godłem panieństwa: bo czerw ich nie zjada,

I dziwna, żaden owad na nich nie usiada.

Panienki za wysmukłym gonią borowikiem,

Którego pieśń nazywa grzybów pułkownikiem.

Wszyscy dybią na rydza; ten wzrostem skromniejszy

I mniej sławny w piosenkach, za to najsmaczniejszy,

Czy świeży, czy solony, czy jesiennej pory,

Czy zimą. Ale Wojski zbierał muchomory.

Inne pospólstwo grzybów, pogardzone w braku

Dla szkodliwości albo niedobrego smaku,

Lecz nie są bez użytku: one zwierza pasą

I gniazdem są owadów i gajów okrasą.

Na zielonym obrusie łąk, jako szeregi

Naczyń stołowych sterczą: tu z krągłymi brzegi

Surojadki srebrzyste, żółte i czerwone,

Niby czareczki różnym winem napełnione (…)”.

Materiał powstał w ranach realizacji zadania publicznego pn. Granice świata – dziedzictwo języka. Dofinansowano ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.
www.tradycjemazowsza.pl

Karta pracy 2.

Głos Ludu z 31 stycznia 1947 roku (cyt. za aleklasa.pl).

„Niech ta ręka uschnie. Publicysta reakcji emigracyjnej o obcych siłach podsycających walki wewnętrzne w Polsce

Dziennik „Nowy Świat" drukuje korespondencję z Londynu pióra Zygmunta Nowakowskiego, który stwierdza, że rozgrywka wyborcza w Polsce została zaaranżowana w interesie sił zewnętrznych, pragnących wyciągnąć korzyść w grze, której celem jest już nie Polska, ale Niemcy. To sufler, siedzący w budce, starał się doprowadzić w Polsce do ostrej walki wyborczej. „Zapatrywania nasze na Mikołajczyka zmieniły się – pisze dalej Nowakowski.

– Jeżeli w chwili obecnej gdzieś w lasach kryją się jeszcze ośrodki oporu, to przejmuje nas to grozą, ale nie podziwem. Wiemy, iż ośrodki te otrzymują pomoc od czynników z zewnątrz i trudno ich działalność nazwać inaczej, jak zbrodnią przeciwko narodowi polskiemu. Jeśli jest jakaś ręka, która pcha do walki w warunkach całkowicie beznadziejnych, to niech ta ręka uschnie". Nowakowski powołuje się na przykład powstania warszawskiego i stwierdza, iż wielu uczestników powstania zaczyna trzeźwo oceniać tę sprawę i kwestionuje celowość tej beznadziejnej manifestacji."

Materiał powstał w ranach realizacji zadania publicznego pn. Granice świata – dziedzictwo języka.
Dofinansowano ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.
www.tradycjemazowsza.pl

Karta pracy 3.

S. Grzesiuk, Nie masz cwaniaka nad warszawiaka (fragment).

Alejami wycackany szedł se jakiś gość.

Facjata niby owszem, może być.

Nagle potknął się o kamień rycząc „Och,

psiakość!

Jak oni mogą w tej Warszawie żyć!”

I ciut nie zalała mnie zła krew,

Więc go na perłowo w tenże śpiew:

Nie bądź za cwany w UNRĘ odziany.

To może mieć dla ciebie skutek opłakany.

Nie masz cwaniaka nad warszawiaka,

który by mógł go wziąć pod bajer lub pod pic.

Możesz mnie chamem zwać, możesz mi

w mordę dać.

Lecz od stolicy won, bo krew się będzie lać.

Więc znakiem tego, nie bądź lebiegą.

Przyhamuj buzię i nie gadaj więcej nic.

(…)